

„DRAKENSTEYN”

eens erfpachtsgoed van Vrouwenklooster aan De Bilt

Wanneer we de eerste en de laatste druk van het Kastelenboek der provincie Utrecht met elkaar vergelijken, blijkt er in die 25 jaar heel wat te zijn toegevoegd. Wat „Drakensteyn” betreft is vanzelfsprekend de rij van eigenaren verlengd met H.K.H. Prinses Beatrix. Maar behalve het slot is ook het begin van het artikel uitgebreid en ook daar spelen vrouwen als eigenaressen de hoofdrol. Waarover dan het volgende.

Op Sinte Petersdach ad cathedram 1307 - naar onze tijdrekening is dit 22 Februari 1308 - schonk bisschop Guy van Henegouwen 8 hoeven land in zijn wildernis aan het Vrouwenklooster in De Bilt.¹⁾ Van deze 8 hoeven - dat is 8 maal 16 of 128 morgen - wordt gezegd, dat zij liggen tussen de Vuursche, Overhees en De Bilt en dat zij een breedte beslaan van 32 roeden per hoeve, dat is in totaal een kleine kilometer. Nu geeft Vrouwenklooster in 1362 in een eeuwig erfpacht aan bisschop Jan van Arkel een stuk veen aan de Vuursche, strekkende van het veen dat Werner van Drakenborg al eerder van de bisschop in leen had gekregen „tot Soest wert langhes by der Vuersen alse van tseventich roeden breet ende van der Vuersen tot Zeyst wert tsestich roeden lanck mit eenre hofstede die dair in gelegen is dair Wernaer voirseyde nu op getimmert heeft . . . elcke jair om een pont pennynghen dat tUtrecht ghenge ende gave is ende twee capponen the betalen alle jair op Sinte Martyns avont in die wynter”. De bisschop verklaart van zijn kant deze grond van Vrouwenklooster „tot enen erflicken erffpacht” te hebben ontvangen. Maar tegelijk verklaart hij: „Ende dit voirs. goet hebben wy verlyet ende verleent Wernair van Drakenborch voirs. by wille ende consent der priorinne ende de meens convents van Vrouwenklooster voirg. mit sulcker voirwairden dat Weernaer voirs. ofte zyn naecomelighen desen voirs. pacht ende voirwairden alse voirs. is voldoen sellen sonder enich wederseggen”.²⁾ Een bevestiging, dat deze erfpachtgrond ter oppervlakte van 60 bij 70 roe, dat is 4200 vierkante roe of 7 morgen, met daarop de door Werner van Drakenborg getimmerde hofstede, volgens Vrouwenklooster deel uitmaakte van het in 1308 door bisschop Guy geschonken gebied, lezen we in de processtukken anno 1535, toen Vrouwenklooster zich voor het Hof van Utrecht had te verdedigen tegen de beschuldiging van de procureur-generaal bij hetzelfde Hof, die opkwam voor de rechten van de toenmalige landsheer Karel V, als zou Vrouwenklooster indertijd veel meer grond in gebruik hebben genomen dan de door bisschop Guy toegedachte 8 hoeven.³⁾ Bij dit verweer voert Vrouwenklooster namelijk aan, dat het een stuk van het geschonken land en veen - en dan volgt van dit stuk dezelfde omschrijving als de

1) Rijksarchief Utrecht, Catalogus Archieven Kleine Kapittelen en Kloosters, nummer 1156.

2) R.A.U., Cat. Arch. K.K.K., nr. 1159 deel I f^{is} II—V.

3) Civile Sententien 's Hoofs van Utrecht, R.A.U., Rechterl. Arch., nr. 188.

boven weergegevene - aan bisschop Jan van Arkel in een eeuwige erfpacht heeft uitgegeven „mit een hofstede dair inne ghelegen genaempt Wernerts hofstadt”. Hieruit blijkt, aldus gedaagde, dat bisschop Jan van Arkel zelf Vrouwenklooster als eigenares van de grond erkende. Hij heeft daarna deze erfpacht met consent van Vrouwenklooster overgegeven aan Wernert van Drakenburch en deze en diens erfgenamen hebben dat veen met de daarin gelegen Wernarts Hofstede nu nog in rustige erfpacht.

Het proces van 1535 is nog om andere redenen interessant. Ik mag daarvoor verwijzen naar het artikel van prof. dr. W. van Iterson „Doorgaande en opgaande hoeven in het Utrechtse” in het Jaarboekje van 1961. Dit ligt nu echter buiten mijn onderwerp. Ik wil alleen nog vermelden, dat, ofschoon uit de stukken duidelijk blijkt dat Vrouwenklooster over veel meer grond dan 8 hoeven had beschikt en dit ook allerm minst ontkende, het Hof op 7 Juni 1535 aan de procureur-generaal zijn revindicatie-vordering heeft ontzegd.

De erfpachtscanon, een pond penningen en twee capoenen, die elk jaar op „Sinte Martyns avont in den wynter”, dat is dus op 10 November moest worden betaald, werd soms zeer onregelmatig voldaan. De oudst bewaarde volledige rekening van Vrouwenklooster,⁴⁾ van 1594/’95, vermeldt de volgende inkomstposten:

Het sterffhuys van wijlen heer Dirck van Zuylen Ritter 3 g. 8 st.
ende 34 capoenen van 17 jaren erfpachts vuyt een stuck veens
gelegen aender Vuijrsen . . . mit eenre hoffstede daer inne gelegen
genaempt Werners hoffstede 3 g. 8 st.
Jonckheer Niclaes van Zuylen van Draeckenborch als gesuccedeert
wesende inde plaets van sijn heer vader, 5 jaren erfpachts, jaerl.
4 st. voor een stadtpont ende 2 capoenen tleste gevallen Martini
XCIII

De volgende betaling vinden we pas in 1615. In de tussenliggende jaren wordt de post wel in de rekening opgenomen, maar dan met de volgende bewoordingen:

Noch compt den convente vuyt Wernaers hoffstede ende seven
mergen veens daer omme leggende een pont penningen erfpacht
ende twe capoenen, te betalen op Sinte Martijns avont in den
wynter, voor welcke pont penningen men jaerlicx te ontfangen
plach vier stuvers tot behouff van de Priorinne ofte Vrouwe inder
tijt, ende voor yder capoen drie stuvers. Maer is nu in lange nyet
betaelt. Daeromme
Memorie.

Deze vermelding geschiedde om de „gerechtigheit” van het convent vast te leggen. Zoals men ziet had de erfpachtscanon een wat gemoderiseerder vorm gekregen. Het pond penningen was gesteld op vier stui-

⁴⁾ R.A.U., Cat. Arch. K.K.K., nr. 1144.

vers en de capoenen hadden - op wiens initiatief weten we niet - plaats gemaakt voor een gelijkwaardig bedrag in geld, drie stuivers voor een capoen. Toen de betaling in 1615 werd hervat, ontving de rentmeester van Vrouwenklooster voor dat jaar dan ook tien stuivers als erfpachts-canon en dit bedrag is het tot het einde toe gebleven.

Dat einde kwam in 1797. Het Provinciaal Bestuur had bepaald, dat alle erfpachten, tinsen, e.d. die aan de conventen Sint Servaas, Mariëndaal, Vrouwenklooster en Wittevrouwen toebehoorden, tegen de penning XXV konden worden afgekocht. Zo gaf mr. Jan Jacob Kol, de toenmalige rentmeester van de genoemde vier vrouwenkloosters, daartoe op 8 November 1797 de gelegenheid. In een „Extra-ordinaris Rekening van Ontfang en Uytgaaf” deed hij hiervan verantwoording. In deze rekening lezen we:⁵⁾

Van Mr. Coert Simon Sander tot Drakestein de somme van twaalf gulden tien stuivers tot afkoop van een jaarlijkse canon van f -10 -,
gegaan hebbende uijt Warnards Hofstede met seven mergen veen-land
f 12 - 10 -

Zo werd een erfpachtsverhouding geliquideerd die van 1362 af had bestaan. De verdere geschiedenis van Drakensteyn is voor ons onderwerp weinig relevant. Na de dood van mr. Coert Simon Sander, heere van Drakestein en de Vuursche, werden diens uitgebreide bezittingen, gelegen onder de gerechten Zeist, Baarn en de Vuursche, op 7 Augustus 1805 publiek geveild. Koper van o.a. de ridderhofstad Drakensteyn, alias Werners hofstede, werd mr. Paulus Wilhelmus Bosch, zich sedert dien noemende Bosch van Drakestein. (Hij werd bij K.B. van 10 December 1829 verheven in de Nederlandse adel.) In 1959 kocht H.K.H. Prinses Beatrix het huis aan met ongeveer 20 h.a. daaromheen liggende grond.⁶⁾

Nu rest nog een antwoord op de voor de hand liggende vraag, waar de naam Drakensteyn vandaan komt en of het nu wel verantwoord is aan te nemen dat Werners hofstede en Drakensteyn twee namen zijn voor het zelfde begrip.

Het vorenstaande overzicht kan misschien de onjuiste indruk wekken als zou de naam Drakensteyn van veel jongere datum zijn dan Werners hofstede. Dit is n.l. niet het geval. We hebben gezien, dat, toen Vrouwenklooster in 1362 die zeven morgen veen bij de Vuursche in erfpacht gaf aan de bisschop, deze het goed in leen uitgaf aan Werner van Drakenborch, die er al een huis op gebouwd had. Werner werd dus toen leenman van de bisschop. In de oudste lijst van leenmannen van het sticht, van 1381 à 1383, vinden we Werner's zoon Frederic vermeld met zijn leengoederen. Daaronder worden genoemd „thuys tot Drakensteyne mitter hofstede, daert in leget, mitten dagelix gherechte, mit tynse ende mit tiende, alst ghelegghen is. Item een veen, die daer an leget, mitten weghe, mit sinen sloten, also alst ghelegghen is.”⁷⁾

⁵⁾ R.A.U., Cat. Arch. K.K.K., nr. 1116.

⁶⁾ Kastelenboek Provincie Utrecht, 4e druk, p. 59.

⁷⁾ R.A.U., Archief der bisschoppen van Utrecht, nr. 270, f° 16.

Dat het huis, ofschoon het een eigen naam had gekregen, bij deze en gene in een onopzettelijk conservatisme Werners hofstede bleef heten, is niet zo vreemd. Werner van Drakenbarch werd nu eenmaal als de stichter van het huis beschouwd en het bewaren van zijn naam in die van het huis zal aan een zeker soort romantisme hebben beantwoord. Dat de rekeningen van Vrouwenklooster die naam tot het einde toe hebben gebruikt, is zeker niet verwonderlijk. Zo'n rekening werd, voor zover dit maar enigszins mogelijk was, elk jaar weer van haar voorganger overgeschreven. Maar niet alleen de rentmeesters van Vrouwenklooster waren zo behoudend. Op de kaart van Petrus Kaerius van het *Ultraiectum Dominium*, gedateerd 1616, vinden we ook „Warners Hofstede”. De kaart van de jurisdictie van Zeist en Driebergen door Bernard de Roij van 1677 geeft daarentegen „Drakesteijn” aan; zo ook diens nieuwe kaart van den lande van Utrecht van omstreeks 1690.

In de Tegenwoordige Staat⁸⁾ vinden we niet alleen een bevestiging van de identiteit, maar ook een wel aannemelijk lijkende verklaring - al staat het er wat onhandig geschreven - voor het oorspronkelijke gebruik van de naam Werners hofstede. We lezen daar: „... digt by de Kerk van 't Dorp, heeft men 't Huis Draakestein, de Vuursche genoemd, om het te onderscheiden van Draakestein, nu Draakenburg, by Eemnes. Toen de twee Huizen in een geslachte waren, werd dit Draakestein ook wel Warnards Hofstede geheeten, naar eenen Warnard van Draakenburg.”

In de enkele 18e-eeuwse transportactes - het Utrechtse rijksarchief beschikt niet over oudere - wordt alleen van Drakesteijn gesproken. Maar dan stuiten we op de acte, voor schout en schepenen van de Vuursche⁹⁾ op 11 Maart 1806 verleden,¹⁰⁾ waarbij aan mr. P. W. Bosch wordt overgedragen wat hij op de publieke veiling van 7 Augustus 1805 onder de Vuursche had gekocht. Het zijn verscheidene porties onroerend goed, waarbij vanzelfsprekend de ridderhofstad Drakensteyn in exuberante termen voorop gaat. Nadat daarna verscheidene andere huizen, boerderijen en landerijen zijn opgesomd volgt dan tot onze aanvankelijke ontsteltenis: „Midsgaders nog een Hofsteede van oudsheer genaamd Wermers Hofsteede waarvan de getimmertens voor lang zijn geamoveerd, met zeeven mergen veens daar omme gelegen aan der Nonnenland van het Vrouweklooster tot Drakestein”. Het lijkt me, dat wij deze warwinkel als volgt mogen verklaren. Bij het opmaken van de catalogus voor de veiling van mr. Sander's nalatenschap zal men onder diens papieren een stuk hebben aangetroffen waaruit bleek dat hij zich in 1797 de volledige eigendom van Werners hofstede met zeven morgen veenland had verworven. Geen raad wetende met dit boedelbestanddeel, maar het in elk geval kwijt willende, heeft men de bovenvermelde omschrijving opgenomen. Men, althans zij die in 1805/06 met veiling en

8) Hedendaagse Historie of Tegenwoordige Staat van Alle Volken, deel XXII, Amsterdam, 1772, p. 274.

9) De gemeente De Vuursche is in 1857 opgeheven. Haar gebied is met dat van de gemeente Baarn verenigd.

10) R.A.U., Cat. Rechterl. Archieven, nr. 1199.

transport te doen hadden, hebben kennelijk niet begrepen, dat het in 1640 door Jhr. Gerard van Reede gebouwde huis Drakensteyn - dat in 1642 als ridderhofstad is erkend - niets anders was dan een nieuwe editie van Werners hofstede. Het wonderlijke feit dat op 30 Juli 1806 Werners hofstede met de zeven morgen veen nogmaals aan mr. P. W. Bosch wordt getransporteerd, met de zelfde bewoordingen als boven geciteerd maar nu voor schout en schepenen van Zeist¹¹⁾ en tezamen met tal van onder het gerechtsgebied van Zeist gelegen percelen, eveneens op de veiling van 7 Augustus 1805 verkregen, kan onze indruk alleen maar versterken dat men niet wist waar men dat stuk veen met die mysterieuze, sinds lang verdwenen hofstede moest zoeken. Voor alle zekerheid werd daarom de levering maar verricht voor allebei de daarvoor mogelijk in aanmerking komende gerechten, op 11 Maart voor dat van de Vuursche, op 30 Juli voor dat van Zeist.

De Bilt.

P. H. Damsté.

¹¹⁾ R.A.U., Cat. Rechterl. Archieven, nr. 1257.

MALIEBAAN EN JAARBEURSTERREIN

De aanvulling van mej. C. Catharina van de Graft (augustusnummer, blz. 66) maakt de zaak allerminst duidelijker.

Toen de Jaarbeurs in de Maliebaan is gehouden, was er een in gebruik zijnd spoorwegstation op ieder einde van de Maliebaan. Te weten: het station Maliebaan en de Halte Biltstraat, beide gelegen aan de lijn Lunetten-Hilversum-Amsterdam.

Met de elektrische gemeentetram was de Maliebaan langs twee kanten gemakkelijk bereikbaar van het Centraal Station, nl. over de Biltstraat en door de Nachttegaalstraat.

De N.B.M. (Nederl. Buurtvervoerwegmaatschappij) heeft slechts ééns een gemeentelijke vervoerdienst overgenomen, nl. terstond na de bevrijding toen er geen of niet voldoende bussen meer beschikbaar waren en er nog rails lagen over de Biltstraat tot het C.S. De N.B.M. liet toen één motorwagen lopen tussen F. C. Dondersstraat en C.S., v.v.

Wel heeft de elektrische gemeentetram diensten verleend aan de Zeistertram, toen deze nog niet geëlectriceerd was. De paarden werden aan de Museumbrug afgespannen en de eerste motorwagen, die - met recht - „over de brug kwam”, pikte de wagens op en sleepte ze naar het C.S., een andere nam ze mee terug.

Grijns.